

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ВЕЋУ ЗА СТУДИЈЕ ПРИ УНИВЕРЗИТЕТУ У БЕОГРАДУ

Одлуком Већа за студије при Универзитету, Универзитета у Београду, на седници одржаној 25.04.2016. године донета је Одлука (број: 06-4558/VII-1526/4-14) о именовану Комисије за преглед и оцену докторске дисертације под насловом: "Присуство антисоцијалног поремећаја личности код пацијената оболелих од биполарног афективног поремећаја", кандидата мр Викторије Поповић у саставу:

1. Проф. др Александар Дамјановић, Медицински факултет, Универзитет у Београду
2. Проф. др Миодраг Стошљевић, Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, Универзитет у Београду
3. Проф. др Миланко Говедарица, Филозофски факултет, Универзитет у Београду
4. Проф. др Александар Југовић, Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, Универзитет у Београду
5. Проф. др Срђан Миловановић, Медицински факултет, Универзитет у Београду

На основу анализе приложене докторске дисертације Комисија за преглед и оцену завршене докторске дисертације подноси Већу за студије при Универзитету, Универзитета у Београду следећи

ИЗВЕШТАЈ

1. Наслов и преглед дисертације

Докторска дисертација мр Викторије Поповић под насловом „Присуство антисоцијалног поремећаја личности код пацијената оболелих од биполарног афективног поремећаја" написана је на 145 страна, подељена на 10 поглавља и садржи 36 табела, 22 графикона и 141 библиографску јединицу. Уз наведено

докторска дисертација садржи сажетак на српском и енглеском језику. Поред Увода, приложене Литературе и Прилога, дисертација садржи и поглавља са насловима Антисоцијални поремећај личности, Биполарни афективни поремећај, Присуство антисоцијалног поремећаја личности код оболелих од биполарног афективног поремећаја, Циљеве и хипотезе истраживања, Методологију истраживања, Резултате истраживања, Дискусију и Закључак.

2. Биографски подаци о кандидату

Мр Викторија Поповић рођена је у Београду 1975. године. Завршила је Дефектолошки факултет (садашњи Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију) Универзитета у Београду, смер превенција и третман поремећаја понашања, стекавши стручни назив дипломирани специјални педагог. Магистарске студије је завршила на Факултету за специјалну едукацију и рехабилитацију Универзитета у Београду, где је и стекла звање магистра наука одбранивши тезу под називом „Социјални фактори антисоцијалног поремећаја личности“, научно подручје превенција и третман поремећаја понашања.

Запослена је на Медицинском факултету, Универзитета у Београду као стручни сарадник Катедре опште медицине. Такође је ангажована као секретар Организационог одбора традиционалног симпозијума Медицинског факултета „Стремљења и новине у медицини“.

3. Приказ садржаја докторске дисертације

У уводу су разматрани општи проблеми који постоје у истраживању категорије оболелих од биполарног афективног поремећаја са присуством антисоцијалног поремећаја личности и истакнут је значај изучавања ових феномена. Посебно су истакнуте компликације које присуство антисоцијалног поремећаја личности изазива код оболелих од биполарног афективног поремећаја.

У другом поглављу под називом Антисоцијални поремећај личности, ауторка на свеобухватан начин упознаје са проблематиком овог поремећаја личности. Уз дијагностичке контроверзе које постоје у овом домену, пажња је посвећена и епидемиологији антисоцијалног поремећаја личности, неким концептуалним

контроверзна теза везаним пре свега за концепт психопатије и социопатије у односу на антисоцијални поремећај личности, као и етиологији овог поремећаја са садржајним освртом на биолошке, психолошке и социјалне факторе.

У трећем поглављу под називом Биполарни афективни поремећај дефинисано је место биполарног афективног поремећаја у ДСМ-5 и МКБ-10 класификацијама и разматрана епидемиологија поремећаја. Такође, ово поглавље садржи и детаљан опис клиничке слике депресивне и маничне епизоде у оквиру овог поремећаја. У наставку овог поглавља је и део о етиопатогенези биполарног поремећаја. Овај исцрпан сегмент рада је оријентисан на теоријски приказ свих релевантних фактора који би могли бити значајни за јављање и развој биполарног афективног поремећаја, ослањајући се при анализи етиологије на биолошку, психолошку и социјалну базу поремећаја.

Четврто поглавље под називом Присуство антисоцијалног поремећаја личности код оболелих од биполарног афективног поремећаја заокружује овај обиман део рада посвећен теоријским разматрањима поремећаја који се испитују. Уз обиље података из литературе, извршена је анализа заједничких карактеристика које су специфичне за ове поремећаје, као и особности до којих доводи присуство антисоцијалног поремећаја личности код оболелих од биполарног афективног поремећаја. Пре свега, издвојиле су се слаба контрола импулса, агресивно понашање, склоност суицидалном понашању, коморбидитет са болестима зависности и антисоцијално понашање које у неким случајевима доводи до радикалних антисоцијалних испада који могу бити праћени хапшењем и издржавањем затворских казни ове популације. Надаље ово поглавље нуди разматрања кључних карактеристика ове популације какве су импулсивност као заједничка карактеристика антисоцијалног поремећаја личности и биполарног афективног поремећаја; агресивност као заједничка карактеристика ових поремећаја у оквиру које се на исцрпан начин и са богатом теоријском подлогом представљају и коментаришу биолошке, психоаналитичке и теорије учења агресивног понашања; суицид и суицидално понашање особа са коморбидитетом ових поремећаја, као и антисоцијално понашање особа са биполарним афективним

поремећајем и антисоцијалним поремећајем личности. Назначимо и да одељак посвећен агресивном понашању особа са истраживаним поремећајима нуди и богат додаток о мултифакторском моделу агресивности, посебно значајним и добро примењеним у овом делу докторског рада, с обзиром да овај динамички, развојни модел укључује ситуационе, индивидуалне и биолошке варијабле, те обједињује претходно навођене резултате и теорије агресивног понашања.

Пето поглавље представљају циљеви и хипотезе истраживања. Циљеви рада су прецизно дефинисани. Циљеви докторске дисертације су били утврђивање присуства антисоцијалног поремећаја личности код пацијената оболелих од биполарног афективног поремећаја; и утврђивање предиктора антисоцијалног поремећаја личности код пацијената оболелих од биполарног афективног поремећаја разматрањем: демографских карактеристика ове популације, утврђивањем карактеристика хоспитализације, утврђивање присуства: антисоцијалног понашања и осуђиваности, болести зависности, суицидалног понашања; агресивног и импулсивног понашања као могућих предиктора. Приложене су и две хипотезе које се односе на следеће претпоставке: код пацијената оболелих од биполарног афективног поремећаја релативно често се евидентира присуство антисоцијалног поремећаја личности; и потенцијални предиктори настанка антисоцијалног поремећаја личности код пацијента оболелих од биполарног афективног поремећаја су: демографске карактеристике; присутан је већи број хоспитализација и историја раног поремећаја понашања код пацијената са присутним антисоцијалним поремећајем личности; антисоцијално понашање и осуђиваност су чешћи код пацијената са истовременим присуством биполарног афективног поремећаја и антисоцијалног поремећаја личности; болести зависности се чешће евидентирају код истовременог присуства ових поремећаја; покушај суицида се чешће евидентира код истовременог присуства ових поремећаја; агресивно понашање и слаба контрола импулса су чешће евидентирани код пацијената оболелих од биполарног афективног поремећаја са присутним антисоцијалним поремећајем личности у односу на пацијенте код којих не постоје компликације изазване антисоцијалним поремећајем личности.

Шесто поглавље је посвећено методологији истраживања и садржи одељке: дизајн студије, селекција узорка, план и методе истраживања и статистичке методе. У питању је студија пресека, која је обухватила прикупљање података из медицинске документације (налаза и мишљења ординирајућих лекара и психолога) пацијената оболелих од биполарног афективног поремећаја који су били хоспитализовани на Клиници за психијатрију Клиничког центра Србије у петогодишњем периоду између 2009. и 2014. године. Протокол истраживања је испунио све услове Стручног колегијума Клинике за психијатрију КЦС и Етичког одбора КЦС чија сагласност и одобрења су прибављена за реализацију ове студије. Студија је обухватила истраживање медицинске документације 215 пацијената са утврђеном дијагнозом биполарног афективног поремећаја на основу клиничке процене ординирајућих лекара према МКБ-10 категоризацији Светске здравствене организације (Ф31-Ф39). Присуство антисоцијалног поремећаја личности се утврђивало на основу евидентираних поремећаја личности дисоцијалног типа (Ф60.2) према МКБ-10 на основу клиничке процене ординирајућих лекара, односно налаза и мишљења психолога код исте групе пацијената који су били психолошки тестирани и опсервирани током хоспиталног третмана (примењене технике психолошки интервју, МСМI, PAI, CLJF и Роршах тест) и били означени као антисоцијалне или психопатске личности. Прикупљени материјал је даље био анализиран у односу на изабране варијабле. За анализу примарних података користиле су се дескриптивне статистичке методе, методе за тестирање статистичких хипотеза, методе за испитивање зависности и методе за анализу односа и исхода потенцијалних предиктора. Од дескриптивних метода коришћене су мере централне тенденције (аритметичка средина, медијана); мере варијабилитета (стандардна девијација) и релативни бројеви. За тестирање статистичких хипотеза користиле су се методе хи-квадрат тест и т-тест. У погледу метода за анализу зависности употребљавао се *Pearson*-ов коефицијент линеарне корелације и *Spearman*-ов коефицијент корелације ранга. Као метода за анализу односа бинарних исхода и потенцијалних предиктора користила се логистичка регресија. Статистичке хипотезе су тестиране на нивоу значајности (алфа ниво) од 0,05.

Седмо поглавље представљају резултати истраживања који су презентовани кроз 31 табелу и 22 графикана. Приказани резултати корелирају са постављеним циљевима и задацима истраживања, протумачени су у складу са методолошким захтевима и верификовани су одговарајућим статистичким поступцима.

У осмом поглављу је представљена дискусија овог рада. Кандидаткиња образлаже први део рада посвећен теоријским разматрањима проблема присуства антисоцијалног поремећаја личности и биполарног афективног поремећаја. На основу озбиљне и свеобухватне теоријске аргументације кандидаткиња разматра проблеме изнете у теоријском делу рада повезујући их са сопственим резултатима истраживања и пореди их са релевантним емпиријским резултатима других истраживача.

Закључак као девето поглавље је место на коме су сажето приказани најважнији налази који су проистекли из резултата рада ове докторске дисертације.

Литература која је коришћена за израду ове докторске дисертације је смештена у поглавље десет, и броји 141 референцу.

4. Објављени радови и радови прихваћени за објављивање на основу резултата истраживања у оквиру рада на докторској дисертацији

Рад у националном научном часопису објављен у целини

1. **Viktorija Popović**, Milena Milanović, Aleksandar Damjanović. „Personality of the frontal lobe“ in patients with comorbidity of bipolar affective disorder and antisocial personality disorder. Medicinska istraživanja. 2015; 49 (3): 28-33.

2. **Viktorija Popović**, Nikolina Banjanin, Milena Milanović, Aleksandar Damjanović. The relationship between General aggression model and comorbidity of antisocial personality disorder and bipolar affective disorder. Medicinska istraživanja. 2016; 50 (1): 30-34.

Рад у водећем научном часопису националног значаја објављен у целини

1. **Јоксимовић Викторија**. Убиство члана породице. Правни живот. 2006; 55 (9): 147-157.

2. Јоксимовић Викторија. Малолетничка убиства. Правни живот. 2009; 58 (9): 627-638.

5. Опис постигнутих резултата

Представићемо и неке од најважнијих резултата ове студије. Добијени резултати указују да је број евидентираних пацијената оболелих од биполарног афективног поремећаја са присуством антисоцијалног поремећаја од целокупног испитиваног узорка 27 (12,6%). У демографском погледу чешће су у питању мушкарци, млађих година, незапослени, неожењени, без потомства. У погледу карактеристика хоспитализације нису пронађене статистички значајне разлике између посматраних група изузев када се ради о добровољности хоспитализације, где је утврђено да је хоспитализација чешће присилна код пацијената са присуством антисоцијалног поремећаја личности. Такође, присуство поремећаја понашања пре 15. године је чешће било евидентирано у групи пацијената са коморбидитетом. Није утврђена ни статистички значајана разлика за учесталост психијатријског хередитета између испитиваних група. Болести зависности (алкохолизам и злоупотреба наркотика) су се потврдили као чешћи у групи пацијената са коморбидитетом, међутим за суицидално понашање то није био случај. Присуство агресивног понашања (физичког и вербалног) је утврђено као статистички значајно по учесталости између испитиваних група, чешће је било присутно у групи пацијената са истовременим присуством поремећаја. Варијабле осуђиваност, антисоцијално понашање и слаба контрола импулса су се показале значајним у испитивању овог проблема, све три су биле статистички значајне. Недвосмислено се на основу доступне медицинске документације могло утврдити да присуство антисоцијалног поремећаја личности код оболелих од биполарног афективног поремећаја доприноси њиховом антисоцијалном понашању јер је чак 92,6% пацијената са истовременим присуством поремећаја манифестовало овај облик понашања. У модел мултиваријантне логистичке регресије укључени су предиктори који су у моделима униваријантне логистичке регресије били статистички значајни у нивоу 0,05 и за које се на основу претходних истраживања сматра да могу бити значајни за овај проблем. Модел је садржао четири предиктора који су упоређени на 215 испитаника (старост, пол, агресивност, евидентиран поремећај понашања пре 15.

године живота). Цео модел са свим предикторима је био статистички значајан ($p < 0,001$). Није постојала мултиколинеарност између предиктора. У моделу мултиваријантне логистичке регресије утврђени су статистички значајни предиктори јављања антисоцијалног поремећаја личности: агресивност (испитаници који је испољавају имају 75 пута већу шансу за манифестацију антисоцијалног поремећаја личности) и евидентиран поремећај понашања пре 15. године живота (испитаници код којих је евидентиран имају скоро 15 пута већу шансу за манифестацију антисоцијалног поремећаја личности) уз контролу свих осталих фактора у моделу.

6. Оцена дисертације и остварен научни допринос

Докторска дисертација „Присуство антисоцијалног поремећаја личности код пацијената оболелих од биполарног афективног поремећаја“ мр Викторије Поповић представља оригиналан научни допринос за разумевање значаја присуства антисоцијалног поремећаја личности код особа оболелих од биполарног афективног поремећаја. Ово истраживање је значајно за јасније сагледавање ове популације, њихових заједничких карактеристика, као и компликација којима присуство антисоцијалног поремећаја личности оптерећује пацијенте оболеле од биполарног афективног поремећаја.

Докторска дисертација је урађена у сагласности са свим принципима научног истраживања. Циљеви су дефинисани прецизно, научни приступ је био оригиналан и пажљиво одабран, методолошка поставка рада савремена, а резултати су приказани систематично и прегледно на основу чега су продискутовани и из њих су изведени одговарајући закључци.

7. Закључак и предлог

На основу прегледа приложене докторске дисертације мишљења смо да докторска дисертација кандидаткиње мр Викторије Поповић „Присуство антисоцијалног поремећаја личности код пацијената оболелих од биполарног афективног

поремећаја“ садржи све елементе одобреног нацрта за израду докторске дисертације и представља значајан и оригиналан научни допринос у мултидисциплинарном домену.

На основу свега наведеног Комисија предлаже Већу за студије при Универзитету, Универзитета у Београду, да прихвати Извештај Комисије и докторску дисертацију мр Викторије Поповић, те да одобри њену јавну одбрану ради стицања академске титуле доктора наука.

Београд, 01.06.2016. године

Чланови Комисије:

Ментори:

Проф. др Миланко Говедарица
Филозофски факултет, Универзитет у Београду

Проф. др Александар Дамјановић
Медицински факултет,
Универзитет у Београду

Проф. др Александар Југовић
Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију,
Универзитет у Београду

Проф. др Миодраг Стошљевић
Факултет за специјалну едукацију
и рехабилитацију,
Универзитет у Београду

Проф. др Срђан Миловановић
Медицински факултет, Универзитет у Београду